

Recenzje

Jakub Wojtczak

Wydział Historyczny

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

ORCID 0000-0002-0532-005X

BHW 39/2018

ISSN 1233-2224

DOI: 10.14746/bhw.2018.39.12

Dobrosława Gucia, *Stypendyści Towarzystwa Naukowej Pomocy im. Karola Marcinkowskiego 1841–1909, Wielkopolskie Towarzystwo Genealogiczne „Gniazdo”, Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Mnichowo-Poznań 2017, ss. 439*

Towarzystwo Naukowej Pomocy dla Młodzieży Wielkiego Księstwa Poznańskiego powstało w 1841 r. na terenie Poznania. Jego założycielami byli wybitni społecznicy: Karol Marcinkowski i Maciej Mielżyński. W 1860 r. Towarzystwo przyjęło imię pierwszego z nich i od tego momentu działało jako Towarzystwo Naukowej Pomocy im. Karola Marcinkowskiego. Jego zadaniem było udzielenie stypendialnej pomocy finansowej dla ubogiej, zdolnej młodzieży męskiej z terenu Wielkiego Księstwa Poznańskiego. Towarzystwo działało nieprzerwanie przez prawie sto lat: od chwili utworzenia w 1841 r. aż do wybuchu II wojny światowej.

Do tej pory nikt z badaczy nie podjął się opracowania, w którym zaprezentowałby kto z pomocy fundowanej przez Towarzystwo korzystał, kontynuując lub rozpoczynając swoją naukę. Owszem, powstało kilka opracowań¹, w których są wymienieni najznamienitsi ze stypendystów, jednakże nikt jeszcze nie zebrał ich wszystkich w jednej publikacji, analizując wszystkie dostępne źródła. Tego trudnego działania podjęła się Dobrosława Gucia. Autorka jest współredaktorką i autorką kilku monografii oraz od lat publikuje artykuły w wielu czasopismach naukowych i popularnonaukowych, takich jak: „*Slavia Antiqua*”, „*Kronika Miasta Poznania*”, „*W kręgu dawnej polszczyzny*”, „*Rocznik Wiel-*

¹ W. Jakóbczyk, *Towarzystwo Naukowej Pomocy w Wielkopolsce 1841–1929*, Poznań 1985; J. Hellwig, *Rola Towarzystwa Pomocy im. Karola Marcinkowskiego w awansie społeczno-zawodowym młodzieży polskiej*, Poznań 1994.

kopolskiego Towarzystwa Genealogicznego »Gniazdo«² czy „Varia Genealogica”, poświęcone historii regionalnej oraz genealogii².

Praca składa się z trzech części. Na pierwszą z nich składa się przedmowa do wydania, którą napisał prof. dr hab. Witold Molik z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Wskazał on na wartość niniejszego opracowania oraz trud, jaki D. Gućia włożyła w napisanie tejże pracy. Następnie Autorka przytacza skróconą historię Towarzystwa Naukowej Pomocy, podając też m.in. wysokość stypendiów, kryteria jakie musieli spełnić kandydaci na stypendystów czy szkoły i uczelnie wyższe, do których stypendyści byli przyjmowani. Później przedstawiona została podstawa źródłowa, bez której niniejsze opracowanie by nie powstało. Chodzi tutaj przede wszystkim o wykazy stypendystów drukowane przez Dyрекcję Towarzystwa Pomocy Naukowej w latach 1844–1910, które zawierały imienne spisy uczniów płci męskiej różnych szkół: *od szkólek elementarnych i przygotowawczych w małych miejscowościach, przez szkoły średnie i gimnazja, zakłady przemysłowe i rzemieślnicze, gdzie młodzież zgłębiała tajniki różnych rzemiosł, po uniwersytety i wyższe szkoły techniczne*³. Autorka wskazała tutaj również na zakres lat, jaki objęła w swoim opracowaniu. Nie wszystkie roczniki zostały włączone w opracowanie, z powodu niezachowania się podstawy źródłowej⁴. Kolejnym ważnym źródłem są także Listy uczniów z zespołu Naczelnego Prezydium Prowincji Poznańskiej, przechowywane w Archiwum Państwowym w Poznaniu oddział w Pile. W dalszej części przedstawione zostały materiały ikonograficzne przedstawiające uczelnie, w których uczyli się stypendyści. Wizerunki te pochodzą z przełomu XIX i XX w. Sposób opracowania materiału źródłowego zamyka pierwszą część monografii. Autorka wskazuje w tej części, jakie kryteria przyjęła przy finalnym kompletowaniu listy stypendystów.

Druga, najobszerniejsza część tekstu (s. 53–396), obejmuje imienny spis stypendystów, którzy pobierali stypendium w latach 1841–1909. Zawiera on: informacje o 5252 stypendystach, a oprócz imienia i nazwiska podane są również miejsce urodzenia, nazwa szkoły lub uczelni, w której pobierał naukę oraz łączną sumę uzyskanych stypendiów. Trzeba tu zaznaczyć, że stypendyści pochodzili niemal z każdej warstwy społecznej: synowie mieszczan, lekarzy, rzemieślników czy chłopów. To oni pobierali wsparcie od

² Zob. m.in.: *Rys dziejów Wydawnictwa Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk z bibliografią publikacji Towarzystwa 1856–2008*, red. D. Gućia, A. Pihan-Kijasowa, cz. 1 i 2, Poznań 2011; *Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk 1857–2011*, red. D. Gućia, R. Marciniak, A. Pihan-Kijasowa, Poznań 2012; D. Gućia, J. Lubierska, *Jako Cię widzą, tako Cię piszą: obraz Wielkopolanina w świetle listów gończych I połowy XIX wieku*, Poznań 2014; D. Gućia, A. Pihan-Kijasowa, J. Wojtczak, *Koligacje rodzinne profesora Stanisława Kuratowskiego*, „Slavia Antiqua” 56 (2015), s. 29–52; D. Gućia, J. Wojtczak, *Nieznana historia kamienic Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk – ich mieszkańcy i najemcy*, „Kronika Miasta Poznania” 1 (2017), s. 119–146; D. Gućia, *Michał Wodpol: pianista – kompozytor – poznaniak*, Poznań 2017. Należy tu także wspomnieć, że Dobrosława Gućia jest w komitecie redakcyjnym „Rocznika Wielkopolskiego Towarzystwa Genealogicznego Gniazdo”, w którym publikuje artykuły genealogiczne od kilka lat.

³ D. Gućia, *Stypendyści Towarzystwa Naukowej Pomocy im. Karola Marcinkowskiego 1841–1909*, Mnichowo-Poznań 2017, s. 15.

⁴ Materiał obejmuje lata 1841–1849, 1858–1896 i 1898–1909.

Towarzystwa, dzięki czemu mogli kształcić się na krajowych lub zagranicznych uczelniach lub szkołach. Wśród stypendystów znaleźli się m.in.: Cyryl Ratajski (prezydent Poznania), Zygmunt Gorgolewski (jeden z najwybitniejszych polskich architektów, twórca m.in. Opery we Lwowie), Edmund Dalbor (prymas Polski), Marcin Nadobnik (profesor Uniwersytetu Poznańskiego), Franciszek Ksawery Liske (profesor Uniwersytetu Lwowskiego) czy Maksymilian Studniarski (członek-założyciel Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, profesor Szkoły Realnej w Poznaniu). Są to tylko nieliczne przykłady.

Ostatnią część monografii stanowi bibliografia (z podziałem na źródła archiwalne, źródła drukowane oraz opracowania) oraz aneksy. Wśród jedenastu z nich możemy znaleźć m.in. członków Dyrekcji Towarzystwa Naukowej Pomocy w latach 1841–1938, liczbę przyznawanych stypendiów w latach 1841–1938, nazwy Towarzystwa stosowane w Sprawozdaniach oraz wykazy stypendystów studiujących na uniwersytetach.

Ogrom pracy, jaki włożyła Dobrosława Gucia w opracowanie niniejszej monografii zasługuje na pełne uznanie. Zestawienie i opracowanie ponad 5 tysięcy stypendystów, rozpoznanie uczelni / szkoły w jakich pobierali nauki, miejsca urodzenia itd. było ogromnym wyzwaniem. Końcowy efekt zadowala całkowicie. Książka jest ważną pozycją nie tylko do badań genealogicznych, ale przede wszystkim do badań nad kształtowaniem się inteligencji, nad kulturą XIX-wiecznego Wielkiego Księstwa Poznańskiego oraz systemem edukacji w czasach zaborów.

